

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН
АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2023-2/3

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2023

**МУНДАРИЖА
ТАРИХ ФАНЛАРИ**

Abdujabborov K.N. Qoyatosh suratlarining O'zbekiston hududida joylashishi va ahamiyati	5
Axrorov I.D. Hoji Muinning jadid maktablariga oid faoliyati xususida	8
Egamberdiyev A.R. O'rta Osiyo va Qozog'iston musulmonlari diniy idorasi tuzilishi. Idoraning nizomi va muassislari	10
Matqurbanov F.R., Ismailov U.S., Rahimov O.O. Xorazm vohasi qadimgi tosh davrida odamzotning migratsiyasi natijasida kechgan etnik munosabatlarni qayta tiklash masalalariga doir ba'zi mulohazalar	13
Salimov S.S. Oliy Kengashga ovoz berish jarayoni tartibi	16
Xo'jayeva L.Sh., Ro'ziyeva T.Sh. Navoiy viloyati madaniy-tarixiy yodgorliklar o'rganilish tarixi	19
Абдухолиқов Ф. Ўрта аср миниатюрасида Умаршайх Мирзо тавсири	22
Аминова А.М. Особенности приватизационных процессов в Узбекистане в переходных период	24
Ботирова Н.Х. Наблюдения за племенами саков и массагетов	29
Ботирова Н.Х. Роль кочевых племен в военном развитии	32
Гафури К.О. Экономическое положение Бухарского Эмирата накануне нападения войск Красной Армии	37
Исмаилов Б. Зарафшон водийсини географик жойлашиш хусусиятлари ва палеогеографияси масалаларига доир баъзи бир мулоҳазалар	40
Латипов М. Исҳоқхон Тўра Ибратнинг илмий-ижодий мероси ва унинг тадқиқи масаласи	43
Матчанова Б.И. Жамиятда миллий мафқурани шакллантириш тарихий-ғоявий зарурат сифатида	48
Машарипов Ш.Р. Шўролар ҳокимиятининг қатағон сиёсати қурбонлари	51
Олимов Н.А. Исҳоқхон Ибратнинг "Тарихи Фарғона" асаридаги этнографик маълумотлар	55
Раджапов Э. Хоразм Халқ Совет Республикасида миллий қўшин тузилиши тарихидан	58
Рахмонкулова З. XIX аср ўрталарида Қўқон ва Хива хонлиқларининг Усмонийлар давлати билан дипломатик муносабатлар тарихидан	64
Рўзибоев Д.А. Қашқадарё вилоятида чорвачилик соҳасида давлат режаларининг бажарилиши	68
Темиров Ф.У. Садриддин Айний асарларида «Колесов воқеаси» ва унинг фожиали оқибатлари хусусида	70
Холхужаева Ю. Самарқанд вилояти аҳолисининг миллий таркиби: тарихий-манбавий таҳлил	74
Худайбергенов Ҳ.С. Мустақиллик йилларида Хоразм зангори кулолчилиги анъаналарининг қайта тикланиши ва унинг ҳудудий хусусиятлари	79
ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
Abdanbekova N.R. Ingliz tilini o'qitishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish	82
Abulkhayirov D.F. The program to organize experimental tests on the application of a content-based approach through the English language	84
Akhmedova G.Ya. Strategies and techniques for fostering oral communication skills of students of economic universities	89
Allaniyazov B.Q. Musiqa fanini o'qitishda pedagog mahorati	92
Baxriyeva N.Z. Ingliz tilini o'qitishda rolli o'yinlarning o'ziga xos xususiyatlari	97
Boltayeva D. Nofilologik yo'nalishlarda talabalarning ingliz tilidagi kasbga yo'naltirilgan leksik kompetensiyasini shakllantirish	99
Ismailova R.S., Sagdullayeva F.F., Khabibrakhmonova D.I. The role of interactive games in teaching a foreign language	101
Jurayeva M.R. Madaniyatlararo muloqotdagi ramzning ifodalanishi	104
Khasanova Z.M. Development of foreign-language professional communicative competence of students	106
Kenjebayeva G.M. Zamonaviy metodikaning ta'lim tizimidagi ahamiyati	109
Musaeva N.Q. Bolalar kvazidialogik nutqining yuzaga chiqish omillari	112
Nafetdinov Sh.Sh., Ochilova M.A., Sultonova N.O'., Karimova G.H. Tuproq kesmasi mavzusini o'tishda "klaster" metodidan foydalanish	114
Nurmatova F.I. Effectiveness of technology in CLT method	117

dunyoga xoslik aks etadi. Kuzatishlarimiz shuni ko'rsatadiki, o'yin davomida bola o'zining ijtimoiy hayoti davomida yuzaga kelgan jarayonlarni ifoda etish asosida kvazidialogik nutqni vujudga keltiradi.

Xullas, bolalar tomonidan o'yin jarayonlarida ijro etilgan kvazidialogda so'zlovchining nutqiy xususiyatlari haqida quyidagilarni ko'rsatish mumkin.

1. O'yin vaziyatida adresatning yo'qligi so'zlovchining boshqaruvchilik xususiyatlarini namoyon etadi: ijodiy tasavvur asosida o'ynash jarayonida haqiqiy tugallanmagan muloqot bola tomonidan to'la-to'kis amalga oshadi.

2. Kvazidialogda bolaning egotsentrik nutqiga asoslangan so'zlovchi-xarakter replikalari alohida o'rin tutadi: ular "nutq aralashuvi", ya'ni muallif nutqi va xarakter nutqining kesishuvi natijasidir.

3. Obrazlar muallifning "niqoblari" sifatida taqdim etilganligi sababli, biz bironing nutqini uzatishning maxsus usuli haqida gapirishimiz mumkin: a) "begona" nutq bolaning o'zi tomonidan yaratiladi va u tomonidan ijro etiladi; b) nutq yaratilmaydi, takrorlanadi. Muallif va so'zlovchi kimligi, ya'ni "niqoblar" – ijtimoiy hayotdagi so'zlovchi atrofidagi kishilarning aksi sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. - М., 1979. - 296с.
2. Винокур Т.Г. Полилог // Лингвистический энциклопедический словарь. - М., 1992.-С.381.
3. Винокур Т.Г. Говорящий и слушающий. Варианты речевого поведения. - М., 1993.- 172с.
4. Волошинов В.Н. Марксизм и философия языка: Основные проблемы социологического метода в науке о языке. - Л., 1930. — 151с.
5. Давлатова Р., Мусаева Н. Тилшуносликда диалог ва квазидиалог масалалари. Ўзбек тили ва адабиёти журнали. Тошкент – 2021. 3-сон
6. Лурия А.Р. Язык и сознание.- М., 1979.-С.53.

UO'K 37.02

TUPROQ KESMASI MAVZUSINI O'TISHDA "KLASTER" METODIDAN FOYDALANISH

Sh.Sh. Nafetdinov, dots., Buxoro davlat universiteti, Buxoro
M.A. Ochilova, o'qituvchi, Buxoro davlat universiteti, Buxoro
N.O'. Sultonova, magistrant, Buxoro davlat universiteti, Buxoro
G.H. Karimova, magistrant, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annotatsiya. Qishloq xo'jaligi yunalishidagi oliy ta'lim tizimida o'tiladigan har bir soat nazariy yoki amaliy mashg'ulotlar zamonaviy yangi pedagogik texnologiyalar asosida o'tilishi davr talabidir. Tuproqshunoslik fanidan dala amaliyoti mashg'ulotlarida "tuproq kesmasi" mavzusini o'rganishda yangi pedagogik texnologiyalardan klaster metodidan foydalanish, mavzuga oid ma'lumotlarni talabalar tomonidan qabul qilish qiziqarli bulib, ayni paytda o'qituvchiga ham mavzuga oid ma'lumotlarni ketma-ketlik bilan didaktik prinsiplarga asoslanib bayon etishga qulay metod bo'lib hisoblanadi.

Kalit so'zlar: qishloq xo'jaligi, "tuproq kesmasi", klaster metodi, pedagogik texnologiya

Аннотация. По современным требованиям каждое теоритическое и практическое занятие преподаваемое в вузах сельскохозяйственного направления должно основаться требованиям новой педагогической технологии. Практические занатия по теме " Изучение почвенного разреза " проведённого по методу кластера увеличивает интерес учащихся студентов к теме, одно временно создаёт удобства для поэтапно изложения информации по теме дидактическим принципам.

Ключевые слова: сельское хозяйство, «почвенный разрез», кластерный метод, педагогическая технология.

Abstract. According to modern requirements, each theoretical and practical lesson taught in agricultural universities should be based on the requirements of a new pedagogical technology. Practical training on the topic "Studying the soil section" carried out according to the cluster method

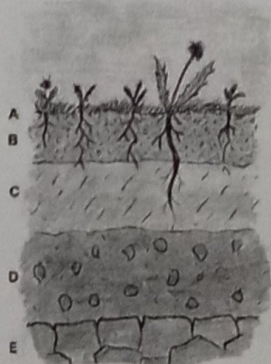
increases the interest of students in the topic, at the same time creates convenience for the step-by-step presentation of information on the topic of didactic principles.

Key words: agriculture, "soil section", cluster method, pedagogical technology

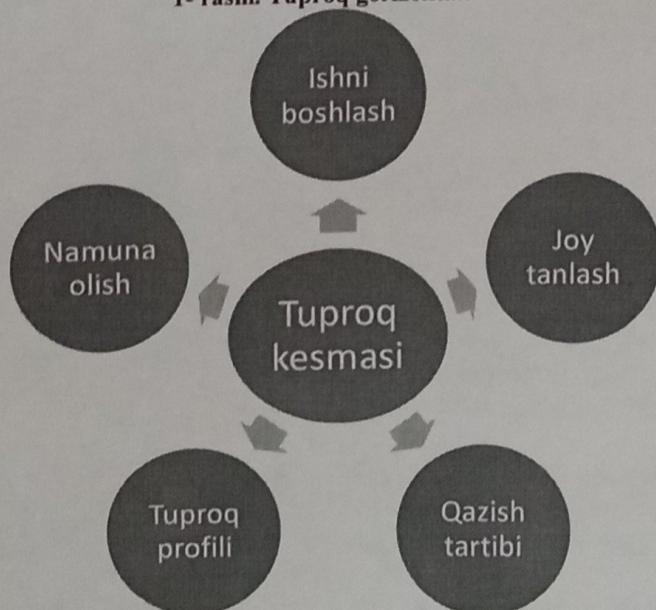
Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasida imkoniyatlar yaratilmoqda. Ta'lim muassasalarida keng qo'llanilayotgan yangi pedagogik texnologiyalardan Klaster metodi ta'lim-tarbiya jarayonida axborot yetkazishni bir butun holatda, ketma-ketlikni amalga oshirishda, muammolarni yechishda, dars jarayonini ilmiy tashkil yetishda, ta'lim beruvchi tomonidan ta'lim oluvchilarning qiziqishini orttirishda, o'quv materialini kichik-kichik bo'laklarga bo'lib, ularning mazmunini ochishda, aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, bahs-munozara, biror faoliyat yoki muammo, o'zaro bahs munozarada, fikrlashda, hamjihatlik bilan masalalarning yechimida o'z samarasini ko'rsatadi.

Dars mashg'ulotlarida ushbu metod guruh a'zolari tomonidan bildirilayotgan g'oyalarning majmui tarzida namoyon bo'ladi. Bu esa guruhning har bir a'zosi tomonidan ilgari surilayotgan g'oyalarni uyg'unlashtirish hamda ular o'rtasidagi aloqalarni topa olish imkoniyatini yaratadi. Mazkur metodni dala amaliyoti mashg'uloti davomida tuproq kesmasini tushintirish orqali chuqurroq to'xtalib o'tamiz.

Tuproq kesmasi-tuproqning xossa va xususiyatlarini to'liq va batafsil o'rganish uchun qaziladi va tekshiruv maqsadiga muvofiq har bir tuproq gorizontidan namunalar olinadi.

1- rasm. Tuproq gorizontlar

Ishni boshlash: Tuproq namunasi-bu kam miqdordagi tuproq massasi bo'lib, ma'lum bir qoida, talab, uslub asosida olinadi. Shu hosil qilingan kam miqdordagi namuna ko'p miqdordagi maydonni

o'zida tasniflay olishi kerak. Shuning uchun namuna maxsus ishlab chiqarilgan qoida, standart asosida olinadi. Tuproq turi, joylashishi, reliefi, o'simlik bilan qoplanganlik darajasi va boshqa qator belgilar asosida olinadi.

Tuproq namunalari – tuproq profilining morfologik tavsifini oydinlashtirish hamda laboratoriya – amaliy mashg'ulotlarda talabalar bilan turli tahlillar qilish uchun mo'ljallanadi.

Turli laboratoriya tahlillarini o'tkazish va tuproqlarning tuzilishini o'rganish maqsadida o'tkaziladigan amaliy mashg'ulotlar uchun odatda dala sharoitida tuproq namunalari olinadi. Bu maqsadda tuproq chuqurlari razrez-kesma deb ataluvchi maxsus chuqurlar kovlanadi. Chuqurlar uch xil bo'ladi: to'liq (asosiy) chuqurlar, yarim chuqurlar va chuqurchalar.

Joy tanlash: Chuqur uchun to'g'ri joy tanlash tuproqlarni tekshirishdagi muhim shartlardan hisoblanadi. Chuqur o'sha tekshirilayotgan joy uchun yeng xarakterli bo'lgan uchastkada kovlanishi kerak. Chuqurlar uchun joy tanlash kovlab tashlangan yerlardan, kanallar yoki yo'llar yaqinidan, dalalarning mashinalar buriladigan burchaklaridan mumkin yemas. Chuqur uchun joy tanlashda avvalo joy reliefi hisobga olinadi.

Qazish tartibi: Dastlab chuqur uchun joy tanlangan maydonchada uning shakli belgilab olinadi. Buning uchun tuproq betiga uzunligi 150-250 sm, yeni taxminan 80-100 sm li to'g'ri burchak chiziladi. Tuproq chuquri faqatgina tuproqning qatlamlarini yemas, balki ona jinsning yuqori qismini ham ochib tasvirlash imkonini berishi kerak, shuning uchun uning chuqurligi 125-250sm, bazan undan ham ko'proq bo'lishi lozim (sizot suvi chiqguncha). Sizot suvlari va shag'alli qatlam yer betiga yaqin joylashgan yerlarda chuqurlar ancha yuza olinadi.

Tuproq chuqurining tekshiriladigan old devori tik tushgan bo'lishi ta'riflash chog'ida bu devor mumkin qadar yaxshi yoritilib turilgan yoki quyosh nuri tushib turgan bo'lishi zarur. Chuqurda ishlash qulay bo'lishi uchun tik devorga qarama-qarshi tomonga zinapoyalar qo'yiladi. Chuqurdan kovlab olinayotgan tuproq faqat yon tomonlariga chiqarib tashlanadi. Yon tononlardan biriga chirindili yuqori qatlam, boshqasiga yesa chuqurroq qatlamlardan olingan tuproq tashlanadi.

Tuproq profili: qator genetik gorizontlardan iborat. Tuproq gorizontlari-tuproq paydo bo'lish jarayonlari natijasida paydo bo'ladigan va odatda yer yuzasiga parallel yo'nalgan, deyarli bir xil tuzilishli hamda o'zining morfologik belgilari bilan ajralib turuvchi tuproq qatlamlaridir. Tuproq gorizontlari bir-biridan rangi, strukturasi, qovushmasi singari morfologik belgilari bilan farqlanadi. Tuproq profilida bir qancha gorizontlar ajratiladi va ular ham qator gorizontchalarga bo'linadi. Har bir gorizont o'zining nomi va harfli belgilariga ega.

A₀-o'simliklarning organik qoldiqlaridan iborat organogen gorizont; T-torfli organogen gorizont; A₁-gumusli akkumulyativ gorizont; A₂-alyuvial; B-ilyuvial yoki o'tuvchi; G-gley gorizont; C-ona jins; D-ostki g'ovak tog' jinslari; A_h-haydalma gorizont;

Har bir tuproq tipi uchun o'ziga xos gorizontlar xarakterli bo'lib, ba'zan bu gorizontlar ayrim tuproqlar profilida bo'lmasligi mumkin.

Namuna olish: Namunalar pastgi qatlamdan boshlab navbati bilan olinadi. Chuqur kovlab bo'lingan zahoti ona jinsdan yoki pastki qatlamdan belkurak bilan birinchi namuna olinadi. Eng oxirida ustki qatlamdan namuna olinadi. Ustki qatlamdan olingan namunaning og'irligi 300-400 gr atrofida bo'lishi kerak, qolgan qatlamlardan 200-300 gr dan namuna olinishi kifoya.

Har bir qatlamning o'rta qismida taxminan 10 sm qalinlikdagi qatlam orasi belgilab qo'yiladi va undan old devorining butun eni bo'yicha pichoq bilan tuproq namunasi kesib olinadida qalin qog'oz ustiga qo'yiladi. Chirindili va haydalma qatlamlardan namuna qatlamning butun qalinligi bo'yicha olinadi. Agar chirindili qatlamning qalinligi 20 sm dan ziyod bo'lsa, u holda har 10 sm dan 2-3 namuna olinadi.

Qog'oz etiketkasiga tuproq chuquri olingan viloyat, tuman, qishloq, maydon, dala va chuqur raqamini, qatlamning qalinligi, namuna qanday chuqurlikdan olinganini qalam bilan yoziladi hamda sana va talabaning familiyasi ko'rsatilib, shu o'ralgan qog'oz namunaga o'rab qo'yiladi. Qog'ozga ham namuna olingan qatlam, uning chuqurligi, sanasi yoziladi.

Ishni yakunlash: Chuqur, tuproqni avvalgi joyi va holatiga ko'ra to'kilib qayta ko'miladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, o'qitish jarayonida dars samaradorligini oshirish maqsadida innovatsion usullardan foydalanish, o'qituvchilar mahoratini oshirish avvalo ularning

maxsus kasbiy salohiyatiga bog'liq. Ammo, klaster metodi shunday universal komponentlarni o'z ichiga qamrab oladiki, ushbu komponentlardan turli o'quv fanlari pedagoglari foydalana oladilar va bu yo'nalishda ular tez vaqtda yaxshi natijaga erishishlari mumkin. Yana shu ham muhimki, o'qituvchilar o'tkazilayotgan mashg'ulotlardan, o'zi qilayotgan ishidan qoniqish hosil qilishi ham juda katta ahamiyatga egadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayev H.A., Tursunov L.T. Tuproqshunoslik asoslari. T-1994y
2. Xoliqulov Sh., Uzoqov.P., Boboxo'jayev I. Tuproqshunoslik. T-2013y
3. Avliyoqulov X.A., Musayeva N.N. „Pedagogik texnologiya“ T-2012y
4. Tojiyev U., Namozov X., Nafetdinov Sh., Umarov K. „O'zbekiston tuproqlari“ T- 2004y

UDK 378.147

EFFECTIVENESS OF TECHNOLOGY IN CLT METHOD

F.I.Nurmamatova, assistant teacher, Fiscal institute under the state tax committee of the Republic of Uzbekistan, Tashkent

Annotatsiya. Ushbu maqolada xorijiy tillarni o'qitish jarayonida kommunikativ tilni o'qitish (CLT) usulidagi ta'lim texnologiyasining samaradorligi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: xorijiy til, ta'lim texnologiyasi, kommunikativ yondashuv, kommunikativ tilni o'qitish (CLT) usuli, samaradorlik.

Аннотация. В данной статье освещается эффективность образовательной технологии в методе коммуникативного языкового обучения (CLT) в процессе обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: иностранный язык, образовательная технология, коммуникативный подход, метод обучения коммуникативному языку (CLT), эффективность.

Abstract. This article covers the effectiveness of educational technology in the teaching of a communicative language (CLT) in the process of teaching foreign languages.

Keywords: foreign language, educational technology, communicative approach, communicative language teaching (CLT) method, efficiency.

Recently, the concept of "communicativeness" and "communicative approach" in teaching has become especially popular in the field of learning foreign languages. In foreign methodological literature, this concept is referred to as Communicative language teaching (CLT) or Communicative approach. In a broad sense, these terms denote an approach to teaching a foreign language in which communication, the process of interaction with a speech partner is both a means and a goal of learning. This increased demand led to the fact that teachers had to change their approach in teaching foreign languages. Traditional methods, such as grammar-translation, meant that students begin to learn a foreign language several years before they have to use it in real life. But these attitudes were not suitable for adult students who were busy with work, and for schoolchildren who did not yet have sufficiently developed learning abilities. As a result, it became clear that these categories of students need an approach with a higher degree of impact. On the other hand, scientists have made a significant contribution to the development of a communicative approach in teaching foreign languages. According to this theory, the concept of communication is considered in two perspectives: theoretical, as a category (concept), and practical (empirical), as a technology. Interpreting communication as a technology or strategy of education, identifies its following characteristics:

- Motivation of any action and any activity of the Student; □ Purposefulness of any action and any activity of the student, personal meaning in all the student's work.
- Speech-thinking activity, constant involvement in the process of solving communication problems, constant connection of cognitive and communicative thinking.
- The attitude of personal interest, which implies the expression of a personal attitude to problems and subjects of discussion.
- The connection of communication with various forms of activity - educational, social, labor, sports, artistic, household.